



Vlaams
Parlement

stuk **2288** (2013-2014) – Nr. 1
ingediend op 18 november 2013 (2013-2014)

Gedachtewisseling over het rapport ‘Beleidsevaluatie lerarenopleidingen’

Verslag

namens de Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen
uitgebracht door de heer Wim Van Dijck

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Boudewijn Bouckaert.

Vaste leden:

de heren Paul Delva, Jos De Meyer, de dames Kathleen Helsen, Sabine Poleyn;
mevrouw Katleen Martens, de heren Wim Van Dijck, Wim Wienen;
de dames Irina De Knop, Marleen Vanderpoorten;
de dames Kathleen Deckx, Fatma Pehlivan;
mevrouw Vera Celis, de heer Kris Van Dijck;
de heer Boudewijn Bouckaert;
mevrouw Elisabeth Meuleman.

Plaatsvervangers:

de heer Jan Durnez, de dames Cindy Franssen, Veerle Heeren, Katrien Schryvers;
de heren Frank Creyelman, Chris Janssens, Erik Tack;
de dames Ann Brusseel, Fientje Moerman;
mevrouw Yamila Idrissi, de heer Chokri Mahassine;
de heer Willy Segers, mevrouw Goedeke Vermeiren;
de heer Jurgen Verstrepen;
mevrouw Mieke Vogels.

Toegevoegde leden:

mevrouw Gerda Van Steenberge.

INHOUD

1. Vragen en opmerkingen van de leden	4
1.1. Tussenkoms van de heer Wim Van Dijk.....	4
1.2. Tussenkoms van mevrouw Kathleen Helsen	5
1.3. Tussenkoms van mevrouw Ann Brussee.....	6
1.4. Tussenkoms van mevrouw Marleen Vanderpoorten	8
1.5. Tussenkoms van de heer Kris Van Dijk	9
1.6. Tussenkoms van de heer Jos De Meyer.....	9
1.7. Tussenkoms van mevrouw Elisabeth Meuleman.....	10
1.8. Tussenkoms van mevrouw Gerda Van Steenberge.....	10
1.9. Tussenkoms van mevrouw Kathleen Deckx.....	11
2. Antwoorden van de minister	11
3. Replieken	14
Gebruikte afkortingen	17
Bijlage: zie dossierpagina op www.vlaamsparlement.be	

De Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen wisselde op 24 oktober 2013 met de heer Pascal Smet, Vlaams minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel, van gedachten over het rapport *Beleidsevaluatie lerarenopleidingen*.

De bijlage, het rapport *Beleidsevaluatie lerarenopleidingen*, is te vinden op de [dossierpagina](#) van dit stuk op www.vlaamsparlement.be.

1. Vragen en opmerkingen van de leden

De heer *Boudewijn Bouckaert*, voorzitter, brengt de recente beleidsevaluatie lerarenopleidingen in herinnering. Er waren heel wat reacties in de pers. De lerarenopleiding vormt de basis voor kwalitatief onderwijs, besluit de voorzitter.

1.1. *Tussenkoms van de heer Wim Van Dijk*

De heer *Wim Van Dijk* vindt het opmerkelijk dat veel van de conclusies, pijnpunten en aanbevelingen die de evaluatiecommissie in 2001 heeft aangevoerd, terugkeren. Met een aantal zaken blijft hij het moeilijk hebben: de praktijkschok voor wie uit de lerarenopleiding komt, het gebrek aan samenwerking tussen lerarenopleiding en scholen met als resultaat een tekort aan stages en de nood aan aanvangsbegeleiding. Het schrappen van mentoruren heeft dat laatste probleem nog aangescherpt.

Voor Vlaams Belang blijft kennisoverdracht de kerntaak van de leerkracht. Studies hebben in de voorbije jaren aangetoond dat het met die kennis van jonge leerkrachten niet al te best is gesteld. Dat tast de kwaliteit van onderwijs en bijgevolg ook de instroom van de lerarenopleiding aan, meent het lid. Die vicieuze cirkel moet worden doorbroken, vindt ook de Commissie Beleidsevaluatie Lerarenopleidingen.

Kennisverwerving en de basiskennis van wie aan een lerarenopleiding begint, moeten centraal staan. De commissie stelt dan ook voor een algemene selectieproef te houden. De heer Van Dijk oppert dat het, ondanks het in het vooruitzicht gestelde lerarentekort, een nuttig instrument kan zijn ten behoeve van de kwaliteit van de instroom in de lerarenopleiding. Kan de minister zich daarin vinden?

De beleidsaanbeveling stipt tevens aan dat lerarenopleidingen in de mogelijkheid moeten voorzien om in de loop van de opleiding grenzen te trekken als blijkt dat studenten te weinig of geen vooruitgang boeken. Het lid is het daar volkomen mee eens.

Van de idee om van lerarenopleidingen de facto masters te maken, is het lid niet volledig overtuigd. De commissie meent dat een professionele vorming van de leraren via diverse sporen gerealiseerd kan worden. Daarmee kan het lid instemmen. Het idee van een educatieve master is hem echter wel genegen. Hoever staat het met die idee?

De professionalisering van de leraren gaat hand in hand met de kennis van wie hen kennis moet bijbrengen. Vakinhoudelijke verdieping is een ander belangrijk aspect. Het feit dat men van drie naar twee vakken is gegaan, moet volgens de commissie de nodige ruimte scheppen om een dergelijke verdieping waar te maken. De resultaten zijn nog niet voldoende zichtbaar. Wil men de commissie volgen en toch voorlopig op die weg doorgaan?

De praktijkschok bij jonge leerkrachten opvangen, kan alleen door hen voldoende ervaring te laten opdoen tijdens hun opleiding. Stages vormen daarbij een duidelijk probleem, omdat scholen om diverse redenen niet meteen staan te trappelen. De commissie stelt voor elke school te verplichten tot samenwerking met minstens één lerarenopleiding. Is de minister het daarmee eens?

Aanvangsbegeleiding wordt door de commissie aangestipt als een van de meest urgente kwesties in het kader van de lerarenopleiding. Wat is de stand van zaken in dat verband? Het lid wijst op de stilstand in het loopbaandebat, waar het thema ook al ter sprake kwam in de vorm van mentorschap van senior leerkrachten bij jonge leerkrachten.

1.2. Tussenkost van mevrouw Kathleen Helsen

Mevrouw *Kathleen Helsen* vond de berichtgeving over de lerarenopleiding vrij negatief. Bij het doornemen van de rapporten kreeg het lid evenwel een meer positieve indruk. De werkgroepen gaan van start, zo meldde de minister op de studiedag van 5 oktober 2013. Die moeten de rapporten uitdiepen en nagaan hoe het beleid kan bijsturen.

Het blijkt niet eenvoudig om op een eenvormige manier over gegevensmateriaal over alle lerarenopleidingen te beschikken. Mevrouw Helsen meent dat ter zake een taak voor de overheid is weggelegd. Er moeten voldoende data beschikbaar zijn om vergelijkingen te kunnen maken.

Het Vlaamse landschap blijkt rijk, maar zeer divers. Dat blijkt ook uit het aantal studenten dat aan de verschillende instellingen verbonden is. Kan er een link vastgesteld worden tussen het aantal studenten, verbonden aan een bepaalde opleiding en de kwaliteit van die opleiding? Moet de diversiteit onder de loep genomen worden? Het lid ziet dat de variatie voor de geïntegreerde lerarenopleiding strekt van instellingen met meer dan 3000 studenten tot andere met 114 studenten. Vooral centra voor volwassenonderwijs trekken veel cursisten aan, maar het gaat om heel veel instellingen waarvoor de aantallen variëren van 760 tot 130 cursisten. Is die toestand nog wenselijk of is er evolutie in het landschap nodig? Denkt men ook daarover na in de werkgroepen?

De zwakke instroom in de lerarenopleidingen baart zorgen, maar uit het rapport blijkt dat er doorheen de jaren niet eens zo'n grote verschuiving heeft plaatsgevonden. Het lid vraagt zich af of er niet veeleer een verband moet worden gezocht tussen de matrixoefening inzake het secundair onderwijs en de instroom in de lerarenopleiding. In het kader van de hervorming van het secundair onderwijs is al uitgemaakt dat het niet wenselijk is eenieder uit welke richting uit het secundair onderwijs dan ook toe te laten tot het hoger onderwijs. Die maatregel ook uitvoeren, lijkt het lid een bijzonder goed idee. Dan moet echter ook worden onderzocht welke leerlingen uit het secundair nodig zijn als instroom voor de lerarenopleiding. Eindtermen en startsituatie moeten daarbij op elkaar worden afgestemd.

De uitval uit de opleiding valt op. Is dat normaal of ligt het aantal hoger of lager dan voor andere opleidingen?

Qua zijinstroom ziet het lid vooral dat het aantal LIO-banen toeneemt. Dat is prima. Het lijkt haar evenwel net zo belangrijk dat de verschillende opleidingen meer naar elkaar toegroeien en van elkaar leren. Masters die een opleiding bij een CVO volgen, blijken zeer tevreden over de flexibiliteit binnen de instelling die echt op maat van lerende volwassenen is geschoeid. Ze zijn echter minder in staat de nodige diepgang te bieden voor masters. Die vinden ze wel aan de universiteiten, die dan weer die flexibiliteit ontberen. Flexibiliteit maakt het mogelijk in te spelen op de specifieke noden van de diverse doelgroepen onder de studenten en cursisten. Het lid verneemt vaak van leerkrachten die via een LIO-baan in het onderwijs zijn terechtgekomen, dat ze in hun opleiding de kansen missen om de link tussen theorie en praktijk te leggen.

Voor diversiteit is er intussen meer aandacht in de opleidingen, maar de resultaten ontbreken. Maatwerk voor doelgroepen op diverse vlakken moet voor het lid zeker aan bod komen in de werkgroepen.

Wat het curriculum van de lerarenopleiding betreft, lijkt het mevrouw Helsen goed om na te gaan hoe de keuzevrijheid beperkt kan worden. Wordt een link gelegd met het dossier hervorming secundair onderwijs? In het kader van een streven naar meer werkzekerheid en grotere inzetbaarheid in het secundair onderwijs is dat van belang.

Het lid wacht nog altijd op een antwoord van de minister inzake de stages. Ze hoopte op de studiedag te horen dat er een verplichting komt voor alle onderwijsinstellingen tot het organiseren van stages, en dat de scholen die verantwoordelijkheid moeten opnemen. Het lijkt haar een noodzakelijke stap.

Continu professionaliseren en aanvangsbegeleiding waren terugkerende thema's. Wordt in de werkgroepen ook rekening gehouden met de realisaties van de pedagogische begeleidingsdiensten en de mogelijkheden van de lerarenopleidingen om mogelijke al dan niet wenselijke evoluties op te pikken? Het rapport stelt dat de lerarenopleiding een rol kan spelen, met verwijzing naar de aanvangsbegeleiding. Professionalisering als geheel kent nog andere instanties die daarin een rol opnemen. Innovatie kan van belang blijken. Lerarenopleidingen proberen wel vernieuwing mee te geven, maar als afgestudeerden in een schoolomgeving terechtkomen die daar niet voor openstaat, is ze niet te realiseren. Wordt dat in zijn totaliteit bekeken? Innovatie moet binnen onderwijs meer kansen krijgen.

Internationale mobiliteit blijft een knelpunt in de lerarenopleidingen en vergt aandacht.

De basiscompetenties die de Vlaamse Regering heeft vastgelegd voor de lerarenopleiding kunnen volgens het rapport niet verworven worden na de geïntegreerde lerarenopleiding. Hoe moet daarmee worden omgesprongen? Mensen zouden meer tijd moeten krijgen om die basiscompetenties te verwerven op het terrein. Veel jonge leerkrachten haken af. Voor het lid zijn er twee opties: ofwel moeten de basiscompetenties verworven zijn om het beroep te kunnen uitoefenen, ofwel is een andere invalshoek nodig. In elk geval moet duidelijk zijn welke basiscompetenties minimaal binnen een opleiding verworven moeten zijn om stand te kunnen houden op het werkterrein. Voor mevrouw Helsen is het belangrijk dat dit punt wordt meegenomen. Het rapport stelt, de toekomst voor ogen, dat men zich niet te sterk mag richten op de te verwerven competenties, omdat leerkrachten over een heel brede professionaliteit moeten beschikken. Dat vindt ze onvoldoende meegenomen. Ze vraagt zich af of het wel opportuun is om veel af te doen van basiscompetenties die de beginnende leerkracht geacht wordt te verwerven.

Tot slot hecht mevrouw Helsen er belang aan dat wordt onderzocht hoe andere doelgroepen dan de gekende kunnen bereikt en aangetrokken worden tot de lerarenopleiding. Studenten zelf gaven aan dat Teach First een interessant concept is. Het lijkt het lid zinvol na te gaan wat men daarvan kan leren. De commissie lijkt evenwel terughoudender in dat verband.

1.3. Tussenkost van mevrouw Ann Brussel

Mevrouw Ann Brussel herhaalt dat de evaluatieprocedure niet louter tot doel had de kwaliteit van de lerarenopleidingen te onderzoeken en te beoordelen, maar vooral de impact van het beleid daarop. Zij acht het dan ook logisch dat een dergelijk beleidsmatig document in eerste instantie in het parlement zou worden behandeld. Het feit dat de media al de informatie kregen, maakt dat eventuele kritische vragen uit de commissie niet echt nog hun weg zullen vinden naar die media. De oppositie is daar minder gelukkig mee dan de meerderheid, besluit ze.

Met betrekking tot het rapport onderschrijft het lid vooral de vraag van de commissie naar betrouwbare en eenduidige informatie over de verschillende lerarenopleidingen. Wordt de

gevraagde unieke databank met informatie over alle lerarenopleidingen doorgezet, zowel voor hoger als voor volwassenenonderwijs?

De commissie raadt af om een formele selectieproef in te richten voor de instroom, selectie, toelating en ondersteuning van studenten tot de lerarenopleiding. Zij spreekt zich veeleer uit voor een aanvangsdiagnostiek en gerichte begeleiding. De instroom voor de bachelor kleuteronderwijs en de bachelor lager onderwijs is slechts heel beperkt afkomstig uit het aso. Voor de bachelor secundair onderwijs – de vroegere regenten – is de helft van de instroom afkomstig uit het aso. De algemene vorming van kandidaat-studenten ligt derhalve niet zeer hoog, zoals ook is gebleken uit onderzoek. Als voor aanvangsdiagnostiek en gerichte begeleiding wordt geopteerd, wil het lid weten hoe men dat ingevuld ziet. Er is sprake van instaptoetsen en testen. Wat als er onvoldoende vooruitgang wordt geboekt? Gaan de studenten dan toch door, ook als bijvoorbeeld blijkt dat ze een vak onvoldoende beheersen? Leidt dat niet tot verlies van kostbare tijd voor student en instelling?

De commissie kwam tot de bevinding dat het niveau van Frans B1-B2 voor kandidaat-onderwijzers vaak niet wordt gehaald. Kan men dan starten of niet? Wordt een remediërsperiode ingecalculeerd? Wat als een student nadien de startcompetentie nog steeds niet haalt? Testen is mooi, maar de vraag luidt voor mevrouw Brusseel wat met de resultaten gebeurt.

Bij de hoorzittingen in het kader van een evaluatie van de lerarenopleiding en in het licht van de resultaten van onderzoek naar de basiskennis van leerkrachten in wording, kwamen heel wat mensen tot de conclusie dat er strenger geselecteerd moet worden aan de deur (*Parl. St.* VI.Parl. 2012-13, nr. 1983/1). Beginnen aan de opleiding met een danig onderontwikkelde basiskennis kan niet. Ook het rapport acht het onmogelijk alle competenties en kennis op te doen in een opleiding van 180 studiepunten. Hoe staat de minister daartegenover? Hoe wil hij de kennis van wetenschappen, techniek en technologie die ondermaats blijkt bij onderwijzers, opvijzelen?

De commissie beveelt aan de LIO-banen ook mogelijk te maken in kleuter- en lager onderwijs. Hoe ziet de minister dat evolueren?

In de discussie over de overgang van drie naar twee vakken in de specifieke lerarenopleiding werd een voorstel gedaan om de twee vakken te consolideren, om meer aan vakinhoudelijke verdieping te doen. Mevrouw Brusseel juicht die aanbeveling toe.

Bovendien wordt aanbevolen een evenwicht te zoeken tussen aandacht voor vakdidactische vorming in de lerarenopleiding en het geringe belang van vakdidactiek bij het bepalen van de bekwaamheid van een leraar.

Mevrouw Brusseel vindt het systeem van voldoende geachte of andere bekwaamheidsbewijzen belangrijk. Leerkrachten met een bachelor of master, zeker met een pedagogisch diploma, kunnen bijna alle vakken geven in het secundair onderwijs. Dat kan volgens het lid tot kwaliteitsproblemen leiden. Ze vindt dat een ongewenste situatie. Wat is de minister van plan in dat verband? Is een beperking van de keuzevrijheid inzake vakken een optie of moet er meer ingezet op uitdieping? Moet er een sterker onderscheid gelden tussen de voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen en de vereiste bekwaamheidsbewijzen? Wat wil de minister doen? Er is een weerslag op de kwaliteit van het onderwijs, en op de mogelijkheden van leerkrachten om goede leerkrachten te worden.

De commissie raadt tevens aan om de scholen een sterkere rol te laten opnemen inzake opleiding van leraren. Ondersteuning ten aanzien van scholen wordt wenselijk genoemd, ter vervanging van de mentoruren. Het lid ziet heel wat aanbevelingen die al aan de orde zijn gesteld in het ter ziele gegane loopbaanpact. Ze verwijst naar de mogelijkheid om een

mentorrol te geven aan een senior leerkracht. Wat is van die opties geworden? Wat wil de minister concreet doen? Zullen de scholen verplicht moeten samenwerken met de lerarenopleidingen met duidelijke afspraken over studentenbegeleiding? Of komen er opnieuw mentoruren?

Hoe staat de minister tegenover de vraag om het aantal stage-uren voor elke opleiding uniform te maken?

1.4. Tussenkoms van mevrouw Marleen Vanderpoorten

Mevrouw *Marleen Vanderpoorten* wil graag verduidelijking bij de databank waarvan sprake in punt 3.2.1 van het rapport. Die zou noodzakelijk zijn om de gegevens van CVO en de andere lerarenopleidingen beter te matchen. Is dat een omvangrijk werk of kan dat snel gerealiseerd worden?

Is de aanvangsdiagnostiek al in kaart gebracht? Weet men hoe dat eruit ziet bij de diverse opleidingen?

De LIO-banen mogelijk maken in kleuter- en lager onderwijs lijkt het lid een kleine ingreep die op korte termijn gerealiseerd kan worden. Is de minister van plan dat door te zetten of wordt alles in de werkgroep ondergebracht en wordt er derhalve niets meer beslist?

Het rapport pleit niet voor een veralgemening van de master in het onderwijs. Waarom is men daarvoor niet te vinden? Wat is het standpunt van de minister?

In het kader van de omschakeling van drie naar twee vakken, wordt gewag gemaakt van het evenwicht tussen vakdidactische vorming en de competenties, de vakken zelf. Is het niet zinvol, met het oog op de hervorming van het secundair onderwijs en de nadruk op de vakspecialisten van het basisonderwijs, om te denken aan een leraar derde graad basisonderwijs en eerste graad secundair? Het kan volgens het lid de overgang vergemakkelijken.

Elke school zou zich moeten associëren met een lerarenopleiding zodat ze de verplichting om stages te organiseren, moet opnemen. De decretale verankering van dat principe lijkt het lid evenmin een grote operatie. Ze begrijpt dat niet iedereen daarover even enthousiast is, maar stelt dat de overheid wel partner is en voor onderwijs betaalt. Is de minister nog bereid om hiervoor initiatieven te nemen?

De afschaffing van de mentoruren wordt opnieuw in vraag gesteld, al houdt de minister vol dat de vraag daartoe vanuit het werkteerrein is gekomen. Wie heeft dat gesuggered? Er blijkt immers nog altijd ongenoegen over de afschaffing te bestaan. Mevrouw Vanderpoorten pleit ervoor het principe opnieuw in te voeren.

Er wordt voorgesteld de financiering van de lerarenopleidingen gelijk te schakelen. Is ook berekend wat daarvan de kostprijs is?

Is het concept van de zogenaamde oefenscholen aan de orde gesteld in het kader van de professionalisering van de lerarenopleiders?

De expertisenetwerken zijn een must en zouden meer mogelijkheden moeten krijgen, zo stelt het rapport. De 'schools of education' waarvan ooit sprake, blijft mevrouw Vanderpoorten een interessant denkspoor vinden. De knowhow over de lerarenopleiding en de nascholing zouden er gebundeld kunnen worden. Het lid blijft het betreuren dat ze verdwenen zijn uit de scope.

De gelijkwaardigheid van de naast elkaar bestaande trajecten blijft een punt. De hogescholen, universiteiten en CVO's trekken verschillende types van toekomstige leerkrachten aan. Dat onderscheid wordt niet best onthaald in het rapport. Wat kan op dat vlak gebeuren?

1.5. Tussenkoms van de heer Kris Van Dijck

De heer *Kris Van Dijck* herinnert eraan dat het om de evaluatie van het decreet van 2006 gaat. In de lerarenopleiding moet een aantal elementen aan de orde gesteld worden, maar alles moet tegen die achtergrond afgewogen worden.

Het lid erkent dat het een enorme uitdaging is om niet alleen voldoende, maar ook de juiste mensen aan te trekken naar de lerarenopleidingen en, vooral, ze er te houden. Er zijn maatregelen nodig in het kader van de praktijkschok en het statuut van de beginnende leerkracht. Dat het brutoloon van leerkrachten tot de hoogste van Europa behoort, toont volgens het lid aan hoeveel de Vlaamse overheid veil heeft om te investeren in onderwijs en personeelsomkadering.

Om de juiste mensen aan te trekken moet men voor ogen houden dat het vak van leraar niet altijd gegarandeerd beter wordt uitgeoefend door wie de grootste theoretische bekwaamheid kan voorleggen, stelt het lid. Het moet vooral de juiste soort leraar zijn. Dat zijn de mensen die men moet aantrekken en houden. Hoe kan men aan de instroom iets doen? Ingangsexamens en intakegesprekken zijn een mogelijkheid. Vooral dat laatste leert een beginnend student alvast wat de verwachtingen zijn van iemand die ervoor kiest om leraar te worden. Daarop moet men volgens de heer Van Dijck inzetten. Hij meent dat het een andere, positieve startattitude oproept bij studenten. Leraar mogen worden is een kans voor de geschikte personen.

Jongeren moeten ook de kans krijgen om praktijkervaring op te doen. Dat scholen weigeren stageplaatsen te organiseren, kan volgens het lid niet. Het lid pleit voor een goede wisselwerking tussen opleidingen en scholen. Aanvangsbegeleiding voor beginnende leerkrachten vindt hij een essentieel onderdeel van het totaalpakket opleiding, stage en werk-aanvang. Welke mogelijkheden ziet de minister om de praktijkschok op die manier op te vangen?

Wat met de brede inzetbaarheid van leerkrachten? De heer Van Dijck meent dat een school erop moet toezien dat het leerkrachtenteam in alles goed is, en niet noodzakelijk elke leerkracht op zichzelf. In de loop van zijn vorming en loopbaan kan een leerkracht ook goed en beter worden in andere vakken. Los van de vakken waarop dan in de opleiding gefocust wordt, kunnen zich andere bekwaamheden vormen. Voor het lid moet men zich van hogerhand niet aan de beoordeling daarvan wagen, maar dient dat overgelaten aan de respectieve directies, die de inzetbaarheid van de eigen leerkrachten moeten kennen. Hij ziet voor het debat over de weging tussen de geïntegreerde lerarenopleiding en de specifieke opleiding, de eerder verworven competenties enzovoort, alleen een uitweg als er van een aantal symbioses sprake kan zijn. Wat de vakbekwaamheden van leerkrachten ook zijn, het is zaak erop toe te zien dat kennis wordt overgebracht.

1.6. Tussenkoms van de heer Jos De Meyer

De heer *Jos De Meyer* wijst op de complexiteit van het probleem dat zich aandient en stelt dat alleen genuanceerde antwoorden een uitweg bieden. De studie was breder dan wat in de media naar voren is gekomen. De zorg voor kwaliteitsvol onderwijs en professionele leerkrachten is algemeen aanwezig. Leraren of lerarenopleidingen culpabiliseren gaat niet op. Er moet aandacht naar blijven uitgaan, en de zaak mag niet op de lange baan geschoven worden. Bij aanvang van de volgende legislatuur moeten beslissingen mogelijk zijn. Het lid wijst op de zware taak van de volgende minister bevoegd voor het onderwijs.

Concreet wil het lid absolute prioriteit geven aan het behoud van goede leerkrachten. Daarom ziet hij nog steeds heil in het concept van de vervangingspool met senior leerkrachten, die op vrijwillige basis werken, tegen een financiële compensatie. Dat schept plaatsen voor jonge, beginnende leerkrachten, met opdrachtzekerheid voor een volledig jaar. Het garandeert enige jobzekerheid en stabiliteit en de kans om inderdaad de job een heel jaar te proeven. Het lijkt het lid niet ondenkbaar het principe als proefproject te lanceren binnen scholengemeenschappen die er ontvankelijk voor zijn.

1.7. Tussenkost van mevrouw Elisabeth Meuleman

Mevrouw *Elisabeth Meuleman* sluit zich aan bij de idee dat het evaluatierapport zeker niet over de hele lijn negatief was en dat de weergave in de pers derhalve niet zonder meer klopt. Als positieve elementen ziet ze onder meer de expertise in de lerarenopleidingen en het feit dat de democratisering zich daar wel heeft doorgezet. Toch ziet ook zij de beleidsmatige pijnpunten inzake aanvangsbegeleiding en stages. Ook inzake financiering zijn er problemen. Sinds de laatste hervorming van de lerarenopleidingen zijn grondige veranderingen doorgevoerd zoals de omvorming naar bachelor en de overgang van drie naar twee vakken. De aanvankelijke subsidies om daaraan tegemoet te komen, sneuvelen. Dat maakte dat veel meer werk door minder mensen opgenomen diende te worden. Het resulteerde tevens in een hogere ratio student/lerarenopleider. Daarbovenop kwamen de flexibele leertrajecten die een hogere werkdruk genereerden. Ook dat moet onder de loep genomen worden, aldus het lid.

De minister wil zes werkgroepen opstarten, die op middellange en lange termijn resultaat moeten opleveren. Mevrouw Meuleman ziet echter urgentere werkpunten. Ook het rapport stelt dat sommige zaken decretaal verankerd moeten worden en dat die stap niet kan wachten tot de werkgroepen hun werkzaamheden afronden: de stageplaatsen, de mentoruren, de aanvangsbegeleiding.

Het lerarenloopbaanpact moest de positie van de beginnende leerkracht versterken en carrièreperspectieven bieden. De minister oppert dat het niet in het regeerakkoord stond (*Parl. St.* VI.Parl. 2009, nr. 31/1), maar daarin vindt mevrouw Meuleman wel een aantal aspecten terug. Zo vermeldt het de dreiging van een ernstig tekort aan leerkrachten, de zijinstromers enzovoort, die maatregelen vergen. Het rapport benadrukt tevens dat behalve rond verloning van zijinstromers en het meenemen van anciënniteit, er ook een streven naar kwaliteitsverhoging in dat kader nodig is. Het regeerakkoord zegt ook letterlijk dat de werkomstandigheden en werkzekerheid voor jonge leerkrachten verbetering behoeven. Ook dat blijft onbeantwoord, stelt het lid, net als de stimuli waarin moet worden voorzien voor leerkrachten. Voldoende en reële kansen voor verdere professionalisering blijven uit. De instroom aanpakken is eveneens een punt uit het regeerakkoord.

Tot slot vraagt mevrouw Meuleman waarom de parlementsleden het evaluatierapport niet eerder kregen? Het stond onder embargo tot 5 oktober 2013, maar dateert reeds van juli 2013. Het zou zelfs al veel eerder afgerond zijn.

1.8. Tussenkost van mevrouw Gerda Van Steenberge

Ook mevrouw *Gerda Van Steenberge* erkent dat het rapport veel genuanceerder is dan werd voorgesteld in de pers, maar ergert zich ook aan de laattijdige kennisgeving aan de parlementsleden. Zelf trok ze interpellaties terug in afwachting van de evaluatie en ze vindt het dan ook getuigen van een gebrek aan respect voor de parlementsleden.

Bij het werkstuk maakt ze nog slechts een opmerking bij de eerste conclusie. Om goed beleid te kunnen ontwikkelen en de inhoud op adequate wijze te kunnen evalueren is complete, betrouwbare en eenduidige informatie nodig, zo stelt het rapport. Dat ontbreekt

blijkbaar. Het verbaast haar mateloos dat alle pijnpunten van tien jaar eerder, opnieuw opduiken. Het lijkt haar ook onwaarschijnlijk dat er geen voldoende relevante gegevens voorhanden zijn om beleidsgerichte ontwikkelingen en trends in kaart te brengen. De lerarenopleiding blijkt ook nog geen afspiegeling van de maatschappij: bepaalde doelgroepen worden niet bereikt. Elke informatie over die doelgroepen en de cursistenpopulatie ontbreekt. Hoe komt het dat zoveel onontbeerlijke informatie ontbreekt?

1.9. Tussenkost van mevrouw Kathleen Deckx

Mevrouw *Kathleen Deckx* is blij dat de commissie afraadt om een formele instaproef in te richten, maar wel aanraadt in te zetten op een aanvangsdiagnostiek en gerichte begeleiding met trajecten op maat.

Met betrekking tot de zijinstroom, dacht het lid steeds aan het secundair onderwijs, maar uit het rapport leert ze dat er ook sprake van zou kunnen zijn voor kleuter- en lager onderwijs. Dat ziet ze graag toegelicht. Ze begrijpt niet waar de zijinstromers daar vandaan moeten komen en hoe in een opleiding kan worden voorzien.

2. Antwoorden van de minister

Minister *Pascal Smet* meent dat het niet aan hem is om te interpreteren wat een commissie doet en hoe ze daarover oordelen. Hij moet wel beoordelen wat er met de vele suggesties en conclusies kan gebeuren.

De laattijdige kennisgeving is te wijten zijn aan het feit dat het rapport in verschillende delen is afgewerkt en men alleen met het integrale rapport naar buiten wilde komen. Derhalve is beslist het voor te stellen op de dag van de leerkracht op 5 oktober 2013. Het beroepscompetentieprofiel van de leerkracht zou dan ook klaar zijn. Dat is de partners niet gelukt. Er zijn wel afspraken rond gemaakt in de ontwerp-cao. Ten laatste in januari 2014 zou er een beroepscompetentieprofiel zijn.

De problemen van 2001 zijn ook in 2013 nog relevant, ondanks de vele wijzigingen onderweg, beaamt de minister. Hij kan zich dan ook vinden in de opmerkingen hierover. De les die hij daaruit wil trekken, is dat een hervorming ook echt ver doorgedreven moet worden. Alles durven aanpakken is de boodschap.

Aan de heer Wim Van Dijck geeft de minister mee dat de commissie juist niet pleit voor een selectieproef, maar wel voor een aanvangsdiagnostiek, wat eigenlijk een louter terminologische variatie is voor een ijkingsproef. Bijna elke instelling voor lerarenopleiding organiseert een soort van intakegesprek en proef. De minister steunt dat concept omdat de startcompetenties aldus getoetst kunnen worden. Hij is er voorstander van de proef ruimer te maken, naar motivering en potentieel, en wijst erop dat vooral ook de kwaliteit van de uitstroom uiteindelijk van belang is. Hij verwacht dat een dergelijk voorstel ook uit de werkgroep zal komen.

In het kader van het Studieduurverlengingsdecreet (decreet van 19 juli 2013 houdende maatregelen met betrekking tot wijzigingen aan de studieomvang van opleidingen in het hoger onderwijs) is voorzien in de mogelijkheid van educatieve masters. De discussie of dat veralgemeend moet worden of niet kan pas zinnig gevoerd worden als het beroepscompetentieprofiel voor de toekomstige leraar gekend is, meent de minister. Dat staat derhalve on hold tot januari 2014. Het debat over de studieduur voor de lerarenopleiding is nog niet uitgekristalliseerd. De beslissing over de duur van de opleiding hangt dus af van wat het beroepscompetentieprofiel brengt, stelt de minister. Hij meende veeleer een consensus aan te voelen voor een opleiding van drie jaar, mits een goede aanvangsbegeleiding, dan voor langere opleidingen. Een gezonde samenwerking tussen universiteiten, hogescholen en CVO's wordt essentieel. De expertise is te versnipperd en kan niet ontwikkeld worden

door de kleinschaligheid. Er is bereidheid, maar tegelijk ook een aanvoelen dat er reactie kan komen op het verlies van het comfort van de bestaande situatie.

Er is een akkoord over een centraal stageregistratiesysteem. Er komt dus een algemene registratie van het aanbod aan stageplaatsen en de vraag naar stages. De databank wordt ontwikkeld in de loop van de volgende maanden en begin 2014. In 2014 zou een test mogelijk moeten zijn. De minister hoopt op een operationalisering in datzelfde jaar om met matches te kunnen beginnen. Het stageprobleem situeert zich bovendien niet overal, merkt de minister nog op. Een goede samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen lijkt ook de minister evident. Toch blijkt het niet overal even logisch. Moet er een verplichting worden opgelegd in dat verband? De minister veronderstelt dat bij gebrek aan spontane samenwerking, een verplichting allicht nodig zal zijn. Ook dat wil hij wel eerst verder in de werkgroepen beoordeeld zien.

Aanvangsbegeleiding behelst meer dan mentoruren, die alleen middelen vertegenwoordigden om mensen te betalen. De invulling van de mentoruren in de scholen verschild enorm, net als wie ermee werd betaald. Er is een volledige analyse gemaakt, verklaart minister Smet. Aanvangsbegeleiding gaat erom iemand met de nodige basiscompetenties uit de lerarenopleiding, individueel en waar nodig op maat bij te spijkeren en te ondersteunen over een periode van drie jaar, waarna een evaluatie volgt. Ook daarover bestaat nog geen eensgezindheid.

Inzake het curriculum van de lerarenopleiding moet rekening gehouden worden met de hervorming van het secundair onderwijs, beaamt de minister.

Grootste probleem met de doelgroepen zijn enerzijds mannen en anderzijds mensen met een migratieoorsprong. In de laatste groep is vooral het taalprobleem een punt. In de groep mannen blijft het de positionering van de leerkracht in de samenleving en de associatie met een zorgberoep die voor een lage instroom zorgen. Ook de vlakke loopbaan, een voorkeur voor andere activiteiten, eigen minder goede ervaringen in het onderwijs enzovoort, spelen mee.

In het debat over de voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen is de minister het ermee eens dat het systeem aan vervanging toe is. Die discussie ligt echter nog open en niet alle partners zijn daarvoor gewonnen. Minister Smet hoopt met de zijnstroom een belangrijke aanzet te kunnen geven. Hij wil de kwestie niet meer in de lopende legislatuur opnemen omwille van de veelomvattendheid en complexiteit ervan.

De mentoruren zijn geschrapt op voorstel van de sociale partners, in een periode waarin een zogenaamde IKEA-lijst van alle mogelijke besparingen was opgesteld, herinnert de minister. Men ging ervan uit dat de beperkte beschikbare middelen heel verschillend werden ingezet of niet overal goed werden aangewend. Er is geopperd dat het concept op een andere manier kon worden opgevangen en dat gebeurt ook op vele plaatsen, stelt de minister. Er wordt aanvangsbegeleiding uitgewerkt in scholengemeenschappen, weet hij. Het is uiteindelijk een kwestie van organisatie. Zo kunnen ook BPT-uren daarvoor worden aangewend. Om een en ander doeltreffend te kunnen organiseren, is de bewuste schaalvergroting nodig. De mentoruren herinvoeren is een onbestaand debat, omdat het gaat over geld geven waarvan de aanwending niet is bepaald.

De koppeling van de databanken is een grote oefening die enige tijd zal vergen. De bestaande systemen draaien, maar de ICT-architectuur in het ministerie van Onderwijs kan een update gebruiken. Dat vergt weer veel middelen, merkt de minister op.

De LIO-banen zijn in verdere ontwikkeling en komen ook in Onderwijsdecreet XXIV aan bod. Ook in dat verband is er nog geen eensgezindheid en moet nog een draagvlak gezocht worden.

Een van de opties die aan de orde zijn, is de zogenaamde derde graad basisonderwijs en eerste graad secundair onderwijs samen te nemen. Het loopbaanpact is niet zonder meer verdwenen, verzekert de minister, en komt nog aan de orde.

Oefenscholen lijken de minister zeer moeilijk te organiseren, mede door de financiële context. Een nauwere en meer kwaliteitsvolle samenwerking met scholen lijkt hem de betere oplossing.

De schools of education kennen voor- en tegenstanders, om diverse redenen. Ook daarover wordt verder gedebatteerd. Om de opleiding tot leerkracht te herwaarderen, moet men er iets speciaals van maken.

Voor het voorstel van de vervangingspool ligt een alternatief op tafel. Het is de bedoeling in het kader van de schaalvergroting de vervangingsmiddelen ter beschikking te stellen van de scholengemeenschappen. Dat is minder omslachtig, stelt de minister. Hij is wel bereid het idee mee te nemen en zelfs een proefproject te overwegen. Het kan dan eventueel meegenomen worden in Onderwijsdecreet XXIV.

Tussendoor laat de minister uitdrukkelijk noteren dat zijn diensten het rapport van de beleidsevaluatie lerarenopleidingen niet aan de pers hebben vrijgegeven.

Hoe moet het verder? Er is vooraf overlegd met de associatievoorzitters omdat zij zowel de hogescholen als de universiteiten omvatten. Daarna waren de koepels en de vakbonden aan de beurt. De vertegenwoordigers van de lerarenopleiding heeft de minister niet meer formeel gezien. Er is afgesproken om zes beleidsgroepen op te richten, die bestaan uit vertegenwoordigers van de lerarenopleiding, de vakorganisaties, onderwijsgroepen en het gemeenschapsonderwijs, Vlaamse internationale experts. Het secretariaat wordt waargenomen door het Departement Onderwijs en Vorming. Voorzitters zouden geselecteerd worden onder de externe leden. In de loop van de volgende zes maanden, vanaf november 2013, zouden alvast vijf groepen aan de slag gaan. De zesde zou in januari kunnen beginnen, zodra het beroepscompetentieprofiel gekend is. Dat moet leiden tot een gedragen voorstel per thema dat de basis kan vormen voor een concreet dossier waarmee de volgende regering meteen aan de slag kan en dat snel in de praktijk kan worden omgezet.

Wat doen de werkgroepen? Een eerste werkgroep gaat onder meer om de lerarenopleiders. De minister merkt op dat het vreemd is dat er niet eens een kader of profiel is voor de opleiders van leerkrachten. De sector vraagt er zelf om. De heer *Kris Van Dijk* stelt dat al eerder aangekaart te hebben. Minister *Pascal Smet* stipt aan dat de werkgroep daaraan werkt. De link moet gelegd met de beroepscompetentie, het kwalificatiedossier van de lerarenopleiding. Er zijn ook op Europees niveau evoluties waarmee rekening moet worden gehouden.

In een tweede groep wordt gewerkt rond de vraag over de instroom in de lerarenopleiding, de selectie en begeleiding van de studenten, een mogelijke ijkingsproef, het betrekken van kansengroepen enzovoort. De voorspellende waarde van een ijkingsproef moet ook nog worden vastgesteld. Een derde groep werkt rond de inhoud en uitstroom van de lerarenopleiding, met aandacht voor zorg, de grootstadproblematiek, anderstaligheid en diversiteit, meer realistische verwachtingen, vakkennis en -didactiek, keuzevrijheid.

De vierde werkgroep gaat over de stages. Daar worden de soorten stages onder de loep genomen en worden vergelijkingen gemaakt met onder meer Nederland. De vijfde werkgroep

behandelt de aanvangsbegeleiding. De Europese Unie heeft ter zake van het vaststaande concept een ‘policy’-handboek opgesteld. Er zijn ook ontwikkelingen in Schotland. Doel is een volwaardig aanvangsbegeleidingssysteem uit te werken. Vervolgens wordt de problematiek van de specifieke lerarenopleiding en de educatieve master aangepakt in de laatste werkgroep die in januari kan starten.

Met de werkgroepen moet de tijd van conclusies aanbreken, stelt de minister. Nu moet blijken of het integrale werkveld een consensus kan vinden. Betekent dat dat er verder niets meer gebeurt? Neen, antwoordt de minister daarop stellig. In het kader van de beleidsbrief en een eventuele bespreking van het arbeidsmarktrapport belooft de minister een opsomming van wat er in de voorbije vier jaar is gebeurd. Ook wat in gang is gezet – zonder dat het formeel beslist is – rond het loopbaanpact, wordt dan overlopen. Een voorbeeld is het besluit over de zijinstroom dat kortelings tijdens het regeringsoverleg wordt besproken.

De minister herhaalt dat de stakeholders zich uitdrukkelijk hebben uitgesproken om de vermelde methodiek te volgen. De evaluatie kon niet vroeger omdat de hele hervorming pas in 2008 van start ging. Dat vergt doorlooptijd.

3. Replieken

Mevrouw *Sabine Poleyn* heeft inzake de zijinstroom nergens gelezen dat het zou gaan om anderen dan mensen die volledig hun loopbaan omgooien. Wat met de deeltijdse zijinstroom? Het concept van ondernemerschapsonderwijs lijkt haar zinvol om mee te nemen. Het biedt een bredere kijk en men behoeft geen bedrijfsstages omdat de ervaring al aanwezig is.

Inzake diversiteit verwijst het lid naar de resolutie over meer stimuli voor toeleiding van jongeren met een migratie-achtergrond. Met de vele suggesties is weinig gebeurd. Toch leest ze dat men juist daarover meer specifieke data wil. CVO Kortrijk probeert het met een voorbereidend jaar voor die doelgroep. Dat lijkt haar een positief concept. Een beleid ter zake vindt mevrouw Poleyn onontbeerlijk.

De leraar als onderzoeker werd niet echt goed begrepen, stelt het rapport in het kader van de competenties. Alternatief vindt het lid de methode van het onderzoekend leren ideaal. Dat verdient stimulans. Op een congres in Mechelen is gebleken dat juist die werkwijze steun vindt bij leerlingen en leerkrachten. Het lid vraagt om dat concept dan ook onder de aandacht te brengen. In de lerarenopleiding zou wie leraar wordt en wie opleidt, ook echt ervaring in de klas moeten hebben, besluit mevrouw Poleyn.

Mevrouw *Marleen Vanderpoorten* herhaalt haar vraag naar het gelijktrekken van de financiële input in de diverse lerarenopleidingen. De *minister* stelt dat er nog discussie is over het feit of ze al dan niet zo verschillend zijn en over hoe de middelen worden ingezet.

De evaluatie vindt mevrouw *Vanderpoorten* wel heel laat komen in de legislatuur. De werkgroepen doen hun werk en de rest wordt overgeheveld naar de volgende legislatuur. Wie kan garanderen dat er met al dat werk ook iets gebeurt? Het lid heeft twijfels. De *minister* is ervan overtuigd dat een nieuwe Vlaamse Regering over de juiste insteek moet beschikken om gefundeerde en gedragen beslissingen te kunnen nemen. Dat is wat hij wil aanleveren.

Mevrouw *Marleen Vanderpoorten* verwacht veel van Onderwijsdecreet XXIV. Een aantal elementen kan immers vrij snel gerealiseerd worden en dus daarin opgenomen worden. Als dat niet zo is, mag de minister nog een aantal amendementen verwachten, kondigt het lid aan.

Mevrouw *Ann Brusseel* kan best aanvaarden dat er al een soort van ijkingsproeven georganiseerd worden. Ze vindt het vreemd dat er andere benamingen worden gegeven. Dat

motivatie in een intakegesprek of -proef aan bod moet komen, vindt ook zij vanzelfsprekend. Ze ziet wel een groot verschil tussen een ijkingsproef naar competenties en kennis en een intakegesprek. De commissie beveelt een grondige aanvangsdiagnostiek aan. Wat als de resultaten van de bewuste ijkingsproef niet volstaan? De *minister* antwoordt dat dan uit een gesprek moet blijken of er potentieel aanwezig is of niet en of er in extra begeleiding moet worden voorzien. De uiteindelijke keuze berust nog altijd bij de student. De proef is niet bindend, stelt de minister, althans zo heeft hij begrepen.

Mevrouw *Ann Brusseel* is het tegendeel verteld. Er is na de hoorzitting, onder meer in Limburg, gepleit voor een striktere controle aan de deur. Men heeft toen ook expliciet gesteld dat wie absoluut niet voldoet, ook kan tegengehouden worden. De ijkingsproeven die vooralsnog worden gehouden, zijn ook beperkt tot Nederlands en Frans, terwijl andere aspecten even belangrijk zijn volgens het lid. Ze geeft het voorbeeld van jongeren die uit een zorgrichting van het tso komen en stelt dat hun algemene kennis inzake wetenschap, cultuur, techniek enzovoort, te schraal is. Dat betekent niet dat ze dom of onbekwaam zijn, maar wel dat de basiskennis heel schraal is en dan kan men niet verwachten dat op drie jaar een inhaalbeweging kan gebeuren waarmee ze klaargestoomd worden voor bijvoorbeeld een onderwijzersfunctie. Vakken waarmee men in het lager onderwijs toch ook aan de slag moet, krijgen amper studiepunten toegekend in het totaal van de onderwijzersopleiding, die 180 studiepunten behelst. Het lid maakt zich dus zorgen. Ze volgt onder meer het STEM-dossier nauwgezet op. Het lager onderwijs scoort niet goed op dat vlak. Nochtans zou men in het kader van STEM op verschillende domeinen kunnen werken. Ook onderzoekscompetenties spelen een rol, maar om die goed over te brengen aan leerlingen en die door wetenschap en techniek te boeien, moet een onderwijzer ze wel zelf beheersen. Peilen naar algemene kennis lijkt mevrouw Brusseel een cruciale stap, die ze hier niet terugvindt. Ze weet ook nog steeds niet hoe de minister daarover denkt. Moet de algemene kennis en meer specifiek die rond wetenschap en techniek en wereldoriëntatie, bij de instroom niet beter?

Het wachten op het beroepscompetentieprofiel loopt al tot 1 januari 2014. Dan wordt het volgens het lid nog wachten op een beslissing inzake de educatieve masters en dan gaat ze ervan uit dat ook dat niet meer in de lopende legislatuur gebeurt.

Wat de stages betreft en samenwerkingsaspecten verwijst de minister naar de autonomie van de instellingen. Over andere zaken ontbreekt eensgezindheid. Wat wordt er eigenlijk wel uit het rapport gedistilleerd? Het enige resultaat is dat zes werkgroepen er zes maanden over gaan discussiëren, en allicht nog eens zes maanden nodig hebben om er iets concreets uit te genereren. Het lid besluit dat het dossier een gedrocht is geworden.

Mevrouw *Kathleen Helsen* wil nog weten of de werkgroep over de instroom ook zal nadenken over mogelijkheden om nieuwe doelgroepen aan te trekken. De *minister* bevestigt dat.

Mevrouw *Kathleen Helsen* stelt vast dat professionalisering van de leerkracht wordt gereduceerd tot de lerarenopleiding en de aanvangsbegeleiding in het kader van de werkgroepen. Moet dat niet breder benaderd worden? Die aspecten volledig loskoppelen lijkt het lid gevaarlijk. De *minister* stelt dat het in het kader van de lerarenopleiding daartoe wordt beperkt, maar dat er zeker meer bij komt kijken, zoals nascholing. Met de vakbonden, als zij zich bereid verklaren, wil hij de competentieontwikkeling verder uitwerken. Dat luik in het loopbaanpact is nog niet echt opgestart. Er moet bekeken worden of de competentieontwikkeling nog aan de orde kan komen.

Mevrouw *Kathleen Helsen* vraagt nog of de pedagogische begeleidingsdiensten dan ook in de discussie worden meegenomen. De *minister* laat weten dat in januari-februari 2014 in een evaluatie voorzien is. Mevrouw Helsen stelt dat het goed is als dat opgenomen wordt

in het brede kader van de professionalisering, maar niet als het enkel gaat over de lerarenopleidingen en aanvangsbegeleiding. Het blijft voor haar een beperkte inschatting van de professionalisering. Minister *Pascal Smet* oppert dat het een belangrijke bouwsteen van de professionalisering is, waar andere bouwstenen en modules aan gehecht dienen te worden.

Mevrouw *Marleen Vanderpoorten* wil nog weten in hoeverre er contacten zijn tussen de lerarenopleiders en de pedagogische begeleidingsdiensten. Dat lijkt haar van belang. De *minister* is het er ook mee eens en belooft dat na te gaan.

De heer *Kris Van Dijck* meent dat de krachten gebundeld moeten worden. Er zijn competenties bij de lerarenopleiding, de pedagogische begeleiding, er is bijscholing. Alle kennis van die verschillende plaatsen moet onderling gelinkt zijn, en zelfs samenwerken. Het lid is ervan overtuigd dat een verbeterde inzet van zowel middelen als mensen mogelijk is.

Boudewijn BOUCKAERT,
voorzitter

Wim VAN DIJCK,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

aso	algemeen secundair onderwijs
BPT	bijzondere pedagogische taken
cao	collectieve arbeidsovereenkomst
CVO	centrum voor volwassenenonderwijs
ICT	informatie- en communicatietechnologie
LIO	leraar in opleiding
STEM	Science, Technology, Engineering and Mathematics
tso	technisch secundair onderwijs